

Mellékletek:

Az első dabasi színházi előadások

Az első dabasi színházi előadások időpontját a Magyar Színművészeti Lexikon az adott szócikkeiben - Balogh István (1790-1873) egykori színházigazgató naplója alapján - a következőképpen rögzítette:

- „Alsódabas pestmegyei (alsódabasi járás) nagyközségben 1837. szept. 7-én Balogh István társulata játszik. (Hihetőleg első ízben.) Többek között színre került a Botcsinálta doktor és Romeo és Júlia, ez utóbbi 19 frt jövedelemmel.”

- „Felsődabas pestmegyei községben 1837. szept. 7-én Balogh István társulata járt. Többek között előadták a »Botcsinálta doktor« c. Molière-vígjátékot és a »Romeo és Juliá«-t is.”

A leírtak ellentmondásossága egyértelmű, mert egyszerre, egy időben nyilvánvalóan nem tarthattak előadást (sőt előadásokat) két helyen, még ha szomszédos településekről is van szó. Azaz a lexikon adatai pontosítást igényelnek.

Balogh István 1820 és 1838 között megszakításokkal vezetett naplóját dr. Barna János (1880-1934) művelődéstörténész dolgozta fel a legrészletesebben, több helyen publikálva írását. A makói felsőkereskedelmi iskola 1927-28. évi értesítőjében témánkat illetően az alábbiakat idézi:

„Alsó Felső Dabas és Gyón. 7. September 1837. Botcsinálta doctor 8 frt. 8. Péntek de innep. Zsákfoltja. Romeo 24 frt. 9. Koldus és fia. Elevenholt házasok 15 frt. 10. Lumpaci 40 frt. 11. Don Juan Tántz solo Mészáros 20 frt.”

Majd a folytatásban:

„Gyón. 2.-ik November 1837. Csütörtök. Bakonyi tolvajok 6 forint.

Alsó Dabason. 4. Szombat Tündér kastély és Venus csillaga 16 frt. 5. Vasárnap Ludas Matyi 5 frt. Menekvő ...Ádám Éva 5 frt. 9. Elutazzunk.”

Azaz 1837. szeptember 7-én, az előző állomásáról, Nagykátáról érkező társulat valószínűleg a három község centrumában, Alsódabason egyetlen előadást tartott, Molière Botcsinálta doktor című darabját bemutatva. Bár a vándortársulatok az előadásokat általában a település vendéglőjének nagytermében tartották, ebben az esetben még annak is jó esélye van (ugyan sajnos írásban nincs megörökítve), hogy a már működő nemesi kaszinó szolgált helyszínül. A színdarabok közül a Színművészeti Lexikon szerkesztője jó érzékkel választotta ki az időt állókat, hiszen az eltelt több mint 180 esztendő tanúsága szerint a jeles szerzők, Shakespeare és Molière nevét, életművét ma is jól őrzi a színházi és világirodalom. A Kazinczy Ferenc által fordított Botcsinálta doktor című darabot elsőként Balogh István állította színpadra, melynek tényét a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára színlapgyűjteményének 1865. január 27-i plakátja jól örökíti. Szeptember 11-e után Kunszentmiklóstra utazott a társulat, majd Szabadszállás, Izsák, Rácalmás, Tas és újból Kunszentmiklós következett. Innen november 2-án érkeztek egyetlen előadásra Gyónra és már 4-én Alsódabason játszottak, ahonnan 9-én Ráckevére települtek.

Dr. Barna János megállapítása szerint: „Színészettörténeti szempontból megbecsülhetetlen Balogh István naplója, mert egy csomó pontos adatot találunk a magyar színművészet lovagkorából s több mint kétszáz darabnak előadásáról találunk hiteles följegyzéseket.” Balogh István társulata átlagban 8-10 estén játszott magyar nyelven egy-egy állomáson, bár előfordult, hogy egyes helyeken csak megállva, egyetlen előadást tartottak. Ha nem volt alkalmas helyiség a fogadóban, akkor általában egy nagyobb pajtát béreltek ki, olykor magánházak meghívását is elfogadták, de olyan eset is volt, amikor a szabad ég alatt játszottak. A falu földesura rendszerint megvendégelte a társulatot és előfordult, hogy a darab kiválasztását is befolyásolta.

A társulatigazgató életrajzát szintén a Magyar Színművészeti Lexikonból ismerhetjük meg:

„Balogh István színész, színigazgató, színműíró, a magyar színészet egyik úttörője, sz. 1790. dec. 8-án, Lucson (Baranyam.), megh. 1873. jún. 21-én, Pesten. Iskoláit Pécssett járta, 1806-ban Pesten jogász volt és sűrűn látogatta az első magyar színésztársaság előadásait a dunaparti »Rondellá«-ban. Csakhamar ő is fölcsap színésznek. Eljátszotta a Hóra című színmű Zabolási közhuszár szerepét, melybe bele is sült. Közben katonáskodott, de nemsokára visszatért a színészethez és 1811-ben Kultsár Istvánhoz szerződött, ahol a Bohó Misi-ben lépett föl. 1815-ben a debreceni »Köztársaság« nevű színtársulatot átvette és leginkább faluhelyekre vitte a színészeket, mondván: »A város úgyis művelt, a városiaknak nem köll tanítás, dó műveljük a falut, mert annak sohasem jut ki a szellemi élvezetből.« 1816-ban Komáromban működött. Megerősített társulatával 1818-ban ő nyitotta meg a székesfehérvári színházat. 1820. után Kolozsvárt játszott. 1828. január havában Kaposvárott nótáriussá választották meg. 1829. nov. 5-től már ismét járja a falvakat és kisebb mezővárosokat. Az igazgatás azonban nem jövedelmezett, tehát elszerződött színésznek előbb Horváth, majd Komlóssy társulatához. 1839-ben a Nemzeti Színházban a légszeszvilágítás kezelését ő reá bízták. Meggyengülvén a hallása, 1854. márc. 18-án 453 forint 60 krajcárral nyugdíjba lépett és jegypénztáros lett. 1858-ban újra fellép Keszy József társulatánál. 1861. áprilisban Újpesten egy korcsmában harmadmagával játszik. 1857. aug. 31-én ünnepelték 50 éves színészi jubileumát a Nemzeti Színházban, a Cserny György című saját operájában. Koporsójánál Feleky Miklós tartott búcsúbeszédet. Eltemették a Kerepesi-temetőbe, díszsírhelyre. (A főváros a 30 éves ciklus letelte ellenére is meghagyta régi nyugvóhelyén.) Katona József benső barátja volt és sokan szerették úgyis, mint színészt, színműírókat és mint embert. Mókái a »Hölgyfutár«-ban és a »Színházi Látszó«-ban (1863.) jelentek meg. Visszaemlékezéseit naplójában örökítette meg, mely a Nemzeti Múzeum tulajdona. Első neje: Tenkler Lizi, ki szépségénél fogva a vidék legünnepeltebb színésznője volt, második neje: Magda Emília. Gyermekei: Jozefa, Gusztáv, Béla (sz. 1830. ápr. 7-én, később színész lett), egyik leánya Bakonyi István (l. o.) neje volt. Balogh számos darabot fordított színpadjaink számára németből. Színművei: Ludas Matyi, vagy az országos vásár Döbrögön. Énekes bohózat 3 szakaszban. Zenéje: Szerdahelyi Józseftől. 1838. dec. 27. Mátyás diák vagy a cinkotai nagy itce, bohózat. Cserny György, operai szöveg. Zen. szerz.: Mátray Rothkrepf Gábor. Előadták 1813. Boriczky Dani, bohózat. Egy fazekasnak pokolba vándorlása, bohózat. 1840. jún. 30. Nemzeti Színház. Hétfejű sárkány, A botcsinálta doktor (Molière fordítás). A néma menyasszony, énekes bohózat 3 felvonásban. Angyal Bandi, 1813. Argyrus és Tündér Ilona, Mátrai banditák, dráma. 1836. dec. 26. Esztergom. Tátika, Vándorló szabólegény, Bethlen Gábor, Budai paszita, Bakonyi tolvajok, Tűzi medve (első kísérlete), stb. Egy agg magyar színész élete címen könyvet írt.”

Az első dabasi színielőadások 1837. szeptemberi időpontja jól kapcsolódik a reformkor többi helyi eseményéhez, a kaszinó építéséhez (1836), majd működéséhez, a Kossuth család dabasi tartózkodásához (1838-1840), a Dabas-Gyóni Olvasó Társaság megalakulásához (1843), a műkedvelő színjátszás kezdeteihez (1843). Helytörténeti, kultúrtörténeti szempontból fontos eseményről van szó, mely értéktárunkat is jelentősen gyarapítja.

Bibliográfia

Dr. Barna János: A Makó városi négyévfolyamú „Návay Lajos” Felső Kereskedelmi Iskola V. értesítője az 1927-28. iskolai évről. Balogh István naplója. Gaál László könyvnyomdája, Makó, 1928. pp. 42-43.

Barna János: Balogh István Naplója. Gaál Nyomda, Makó, 1928. 58 p.

Barna János dr.: Balogh István naplója. Színészek Lapja 1928. július 15. pp. 1-3.

Kenyeres Ágnes (főszerk.): Magyar Életrajzi Lexikon I. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967. p. 95.

Schöpflin Aladár (szerk.): Magyar Színművészeti Lexikon I. kötet. Budapest,1929. p. 45.

Schöpflin Aladár (szerk.): Magyar Színművészeti Lexikon II. kötet. Budapest,1929. p. 26. (képpel); p. 108.

Szinnyei József: Balog István. In: Magyar írók élete és munkái, I. kötet. Hornyánszky Viktor, Budapest, 1891. pp. 461-464.

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Balog_Istv%C3%A1n_\(sz%C3%ADnm%C5%B1v%C3%A9sz\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Balog_Istv%C3%A1n_(sz%C3%ADnm%C5%B1v%C3%A9sz))

Összeállította: Valentyik Ferenc